

Михайлина Шумка, Світозар Янковий

ГРОШІ ТА ПОЛІТИКА

У статті автори проводять цілісний аналіз проблеми грошей на сучасному етапі розвитку економіки та політичної ситуації в країні.

Ключові слова: *глобалізм, гроші, громада, політика, олігарх, демократія, авторитаризм, державність.*

Ми звертаємося до проблеми, яка не може існувати сама по собі, а лише в комплексі з політичними й економічними проблемами. Саме з огляду на це ми вдаватимемося до літературних відступів, історичних фактів, сучасних прикладів, не стільки для того, щоб переказати чужу думку (як, наприклад, таку, що подають мас-медіа), а висловити власну, можливо, далеко не єдино-істинну, та все ж світоглядну й творчу.

Ми аналізуємо проблему доволі болючу й водночас навдивовижу просту для пересічного українця: “ми ділимо світ на добре й погане. А відносно “тих багатіїв”, то тут усе зрозуміло – “нажилися на чужих мозолях, а тепер ще й до влади тягнуться. Сором. Вони ж самі навіть не знають, скільки вони мають грошей. А бідний народ страждає, “кочуючи” з дня в день. Немає правди на світі, немає”.

Можливо, таке враження є результатом аж надто закоренілого стереотипу “поверхневих” версій і думок, що вирують у суспільстві й підхоплюються кожним другим, а тому нині дуже важко дати право на життя власним переживанням й поглядам, особливо, коли розглядаєш доволі делікатну проблему.

Отож спробуємо проаналізувати сучасну політичну ситуацію в Україні, провести паралелі з історичним минулим (“історія має здатність повторюватися”), дізнатися, чи потрібні нашій державі елітні верстви населення, проілюструвати специфіку глобалізму, що базується на протистоянні між буржуа, як фінансовим оплотом нації, та простим людом. Адже вислів “далі так жити не можна, треба все змінювати” став не лише шаблоном для дискусійних ток-шоу, а вигідною реплікою для неосвічених політиків. Об’єктами нашої роботи є реальні ключові постаті української політики й “кулуарних” інтриг.

Гроші, а точніше їх кількісна різниця в гаманцях окремих представників суспільства,

є тією причиною для виникнення сили впливу, яка далі тисне на вазелі держави, зокрема через владу. З власного досвіду знаємо: олігарх (“оліго” з давньогрецького означає – “не багато”) ніколи не знаходитиметься осторонь політики. Адже це його “хліб”, а точніше – прямий шлях до нього.

Тож дослідимо причини виникнення цього особливого класу суспільства – класу олігархів, які давно вже кинули виклик “неолігархічній” частині суспільства. Таким чином, світ, на прикладах окремих узятих держав, стикається чи то з проблемою, а чи то з явищем – глобалізмом. Дещо загальне пояснення подають наукові джерела: “Глобалізм – це як особлива політика і психологія, як установка волі і свідомості, цілеспрямовано й об’єктивно протилежних за звичним способом національного самовизначення людей. Ця психологічна установка породжується на основі ідейної й соціокультурної ізольованості певної суспільної групи щодо оточуючих” [1, с. 139]. Отже, глобалізм як такий – невідворотний, природний (адже світ завше ділитиметься відносно грошей) і навіть корисний, адже стимулює до самореалізації, до виявлення владності, до прагнення бути по той “виграшний” бік конфлікту, хоча трагічний за своєю суттю, адже залишає великий ганебний буфер непорозуміння. Як каже народна мудрість: “Раб ніколи дружньо не подумає про свого пана”.

Важко не помітити, що люди різних майнових прошарків по-різному ставляться до своїх доходів: вимушено і страждально – у малозабезпечених сім’ях, бережливо й раціонально – у родинах з середнім рівнем достатку, вільно й необмежено – в елітних верствах. Попри те, ми розуміємо, що самі гроші причетні до їх розподілу. Однак що більше впливає на таку “кастовість” суспільства: матеріальний визначений збіг обставин чи відмінність у бажаннях тої чи іншої особи, себто її вольовитість, та психологічна установка “виграшної” верстви громади?

На це питання дасть відповідь праця Г. Зіммеля “Філософія грошей”, у якій він висловлює думку про те, що коли гроші стають метою для людини, то їхня влада над цією людиною зростатиме все більше й більше. А тому, на думку філософа, на визначення класу “буржуа” впливає виключно мотив, прагнення окремої людини. “Крім того Зіммель відмовляється сприймати буржуа як певного історичного й соціокультурного типу, походження якого треба розгадувати. Він сповідує версію повного впливу симбіозу буржуазного мотиву й природної людської егоїстичної мотивації на виокремлення класу “найбагатших”. Всю іншу частину суспільства треба розглядати виключно, як “буржуа, що не склались як такі”, яким просто не вдалося реалізувати свої задатки” [2, с. 158]. Досить справедливо стосовно всіх, у тому числі й “до тих, що не склалися”. Чи не так? Інше питання – чи погоджуватися з такими міркуваннями.

Багатство – це форма торжества за заслуги й виняткові “жертви”, здійснені окремо взятою особою. Власник багатства (олігарх) – господар, самоутверджена людина, “трофеєм” якої є право для володіння, для диктування (але зовсім не для диктаторства) своїх умов. Крім того, щедрість можлива лише за власності. Подібно до цього в українському суспільстві виникає тотожність: кожний меценат – це лише олігарх (варто віддати належне ініціативам Віктора Пінчука у сферах культури й мистецтва, у створенні загальнодержавного фонду “Зупинимо СНІД”, ставши основним його фінансистом), але зовсім не часто – навпаки.

Отож глобалізм, на нашу думку, – це своєрідний “стан перемоги”. Однак варто зазначити, що не “стан поразки”, адже олігарх – це ж набуте, а не вроджене. Та попри те, треба “кинути ложку дьогтю в бочку меду”, назва якій “чудове життя олігарха” (тобто, будемо вважати, ту більш-менш правильну модель надбання й ведення справ, що відповідає всім “аристотелівським” і “платонівським” нормам), а саме – велика відповідальність у балансуванні над прірвою морального зношення й прояву інстинкту до примноження будь-якою ціною. І чималоукраїнських магнатів “впало” з цієї кладки, а багато – взагалі не піднімалися на неї, але ж результат – однаковий. Виходить, багатство – це не лише результат якісної плідної праці людини, однак настає певна межа, коли воно стає при-

чиною її морального падіння. Тому багатство – це спокуса, якщо знаєш, що не встоїш – не нарікай на наслідки.

Ось такою подібною межею є прихід олігарха в політику. Чисто інтуїтивно відчуваєш: не може буржуа бути політиком (а скільки їх налічується у Верховній Раді), адже політика любить компроміси, а з психологічного погляду, кожен олігарх – це натура-переможець. Ось і маємо результат. І не пробуй тут знайти конструктивізму. Політика і капітал (капітал – власність) в ідеальній схемі не повинні мати точки дотику на своїй площині. Але, зрозуміло, ми ще далеко не “там” – не на тому етапі розвитку суспільної свідомості.

Тож поговоримо не про причини, а про наслідки впливу грошей на владу. А вони кардинальні і часто згубні: мільйони “зраджених” грошима людей, що померли в незнанні і безчесті, фатальні історичні моменти, та разом з тим – розвиток економіки як науки та як системи взаємозв’язків на всіх рівнях (суспільний розподіл праці), поява тенденції до збільшення середнього класу населення, поява демократії тощо.

Але чого прагне ця демократія? Чи досягли ми її (крізь призму розподілу грошей у суспільстві)? Що ж тоді таке “авторитаризм”?

Українська громада, за вищим державним законом, як і більшість загалу країн світу, спрямовує свій курс на демократичність. Та що ми розуміємо під “владою народу” в Україні – владу найвпливовішої частини народу? Тоді наша демократія радше “сіра”, ніж “біла”. То чи взагалі варто українцям кидати бюлетень в урну? І не лише з огляду на те, що його думка “загубиться” у владі грошей, а в більшості через той факт, що вона у будь-якому разі є результатом найбільш вигідного й перевіреного часом бізнес-плану впливових кіл країни – внесок у політику.

Політика і гроші завжди були взаємопов’язаними. Ми довели, що це пояснюється тим, що кожен з нас прагне як до соціального статусу, визнання, влади над кимось, так і до майнового статку, що вирізняв би нас поміж іншими. Але цікавим є те, що при досягненні хоча б одного з цих бажаних “впливів”, у людині прокидається бажання використати його для досягнення іншого, принаймні це їй дозволяє зробити її “теперішній” стан.

Отож ми б хотіли дослідити як функціонально змінювалася значущість фактору – капітал пропорційно еволюційній суспільній

зміні політичного контролю влади над населенням (від авторитаризму до демократії) і наочно відобразити це на добробуті життя населення.

Попри загальну усталену картину уявлень і тотожностей, що виникають нині у світі при поясненні термінів “авторитаризм” і “демократія”, особисто ми б хотіли дізнатися про роль (а ми можемо стверджувати, що вона була історичною) даних режимів організації влади при поділі суспільства на “касти”. Тобто, цікаво, як гроші впливають на своє майбутнє в рамках окремої держави. Адже ж як тоді пояснити величезну соціальну прогалину в авторитарному чи загалом в іншому політично жорсткому ладі між владними можновладцями і пролетаріатом, який їх обрав. Перевагою хитрих над нерозумними? Мабуть, ні. Тоді демократія, виходить, під суспільним “вирівнюванням” з самого початку була приречена на небуття, бо неможливо наблизитись до шаблонності в розумових кондиціях суспільства.

Отож влада грошей. Згідно з економічною теорією поняття “авторитаризм” і “демократія”, як два полюсно-протилежні державні порядки в суспільстві, доцільніше розглядати з огляду вертикалі залежно мета – влада – власник – гроші та ідеологія. Отже, гроші переважно визначають, хто буде впливати на владу (безпосередньо чи в тіні) і чи досягне цей “хтось” поставленої мети. Результат цього впливу приймає прообраз політичної кон’юнктури, сформований на відповідних ідеологічних засадах особи – чи групи осіб – власника капіталу (наприклад, клас олігархів).

Пояснення понять “демократія” і “авторитаризм” ми обрали певним прикладним тлом (роль, якого може слугувати й інші приклади) для зображення сфери впливу грошей на політику держави в історичному процесі як такому. Вважаємо, що зображення того, що авторитаризм загалом вичерпав себе ще в минулому столітті й поступився демократії є унікальним поясненням поставленого перед собою завдання: розподілу грошей у суспільстві окремої “середньої” держави. Так, ми дійшли висновку, що в диктаторському режимі гроші переважно є ніби “монополією” окремої групи осіб, вони достатньо “швидко” використовувалися у внутрішньополітичних справах. Тут, звісно, при досягненні політичної досягається й “економічна” влада, а вже тоді основний капітал тривалий час використовувався на міждержавну політику. Через

те що гроші рідко затримувалися в державі, на тривалий час зникав такий бажаний відсоток населення з середнім рівнем достатку, та ще й виникали війни – великий ганебний “інвестпроект”. “На вітвар війни можна покласти лише утворення класу військовослужбовців – збільшення доходів населення” [3, с. 82].

Авторитаризм поступається місцем демократії, яка попри більший ступінь залученості грошей у державні справи відзначається ще й свідомим мирним урегулюванням міжнародних конфліктів. Будь-яка спроба тут заявити про територіальну претензію призводить до більшого чи меншого, але рівня суспільної критики і презирства. А це світовій аудиторії подобається. Гроші, необхідні для воєнної кампанії при авторитарній системі, при демократії не витрачаються. Вони раціональніше використовуються в суспільстві, уникається післявоєнна дестабілізація економіки країн. Отже, навіть найгірша модель демократії в будь-якому випадку – краща схема розвитку стосовно розподілу грошей у суспільстві, ніж за можливості її відсутності.

Отже, наша сучасна політична ситуація в Україні мінімум за одним критерієм така, що відповідає нормам.

Нині багатьом відомий той факт, що великі політичні об’єднання і блоки мають величезні автономні джерела фінансування. Про це, власне, згадали під час останніх (станом на сьогодні 25 грудня 2007 р.) парламентських виборів у нашій державі, а особливо під час передвиборчої агітації. (Це був справді чудовий плацдарм для активізації й самореалізації задумів наших олігархів.) До Верховної Ради України, як відомо, потрапило п’ять політичних сил (БЮТ, НУНС, Партія регіонів, Народний блок Литвина та Комуністична партія України), проте це зовсім не означає, що ті з сил, а це переважно невеликі політичні партії, хто не потрапив, є ідеально совісними. Просто виявилось, що той трьохвідсотковий бар’єр має ще й грошовий еквівалент – необхідний для внутрішньопартійного фінансування.

Демократія тлумачиться як “рівність усіх перед законом” (без винятку). Та про яку рівність ми говоримо в нашій державі? Якщо про фінансову – то нехай, але коли фінансова впливає на правову нерівність – це боляче.

Дивлячись незаангажованими очима на сучасні “невід’ємні” атрибути влади в Україні (себто депутатська недоторканність, депутатські привілеї тощо), відразу задумуєшся:

“напевно, в цьому світі ми щось таки не розуміємо. Напевно так має бути... Вони ж депутати, обличчя нації”.

“А те, що ти думаєш, ніби пастухи чи наглядачі волів турбуються про благо овець і круторогих, коли їх відгодовують і плакають, маючи на увазі при цьому щось зовсім інше, ніж благо їх панів та й своє власне; і так само правителі у державах, ті, які мають владу, ти гадаєш, вони інакше ставляться до своїх підлеглих, ніж пастух, який дбає про овець, і над чимось іншим роздумують вони вдень і вночі, а не над тим, звідки б для себе якнайбільше скористати. І ти настільки далекий від того, що стосується “справедливого”, “несправедливого”, що навіть не знаєш, що справедливість і справедливе – це, по суті, чуже благо, вигідне для сильнішого й можновладця, а для підневільних і прислугувачів — шкода, тоді як несправедливість – якраз навпаки, вона владарює над справді добродушними і тому справедливими людьми. Підлегли виконують усе, що вигідне для того, хто має силу, отож, прислугуючи йому, вони сприяють його процвітання, а своєму власному – анітрохи” [4, с. 129].

Поступово розумієш, що хоча влада різнопланово впливає на гроші, вона й сама знаходиться під їхнім великим впливом.

“Фінансування політичних партій, попри максимальну увагу до себе, все ще залишається чи не найтемнішою плямою в політичній практиці. При чому без огляду на демократичність та розвиненість країни, про яку йдеться. Наявність майже нездорового інтересу громадськості та дослідників до питання фінансування виборів пояснюється тим, що “брудні” гроші, задіяні в політиці, є чи не найстрашнішою загрозою сучасній демократії. Адаже політична партія, за своєю суттю, – це об’єднання осіб, котре:

- а) прагне досягти;
- б) утримати;
- в) реалізувати політичну владу;

г) представити при цьому інтереси значної частини “зацікавлених” громадян у перемозі саме тієї політичної сили” [5, с. 11-12].

Ділові видання [5, с. 11-12] повідомляють, що “вищий” клас в Україні складає близько 23 %. Доволі пристойно, чи не так? Щодо багатства, то ми вже дійшли попереднього висновку, що нічого непристойного тут немає, навпаки – це якісний показник людини. Можливо, можна було б закрити очі й на те, щоб у парламенті таки було б декілька політиків-олігархів, які б спрямували свої власні амбіції

виключно на інтереси держави на світовому форумі. Але коли мандат депутата Верховної Ради України має грошовий еквівалент, до речі, вузовсім непристойних розмірах (за різними джерелами, залежно від політичного минулого особи й політичного блоку, який він обрав, становить від 2–7 млн американських доларів) [6], сумніваємося, що варто надіятися, що цей мандат належатиме людині “з народу”, рішучій і розумній, вираженій особі, доброму політикові. У результаті розуміємо, що такий “добрий політик” також повинен бути пов’язаний з “великими грошима”, а тому матиме “суперечливе минуле”, а отже, й політичний компромат. Далі все розвивається за старою схемою: “З вовками жити – по-вовчому вити”.

Тому доводиться рідко до керма влади потрапляють молоді недосвідчені, хоча можливо й добрі, політики. Ми хочемо навести в приклад постать Арсенія Яценюка. Згадаймо, як нещодавно “з великими боями” обирався політик на посаду Голови Верховної Ради. Так званою опозицією приймалися будь-які кандидатури з боку коаліції, лише не кандидатура Арсенія. Йшлося про Віктора Балогу, Івана Плюща (НУНС), посилалися на досвід, “робочий стаж” врешті-решт, заслуги перед народом. Спочатку думалося, що така різка відмова є простою реакцією на чергову ініціативу президента, який був і залишається чи не найбільшим “верховним” ворогом опозиціонерів. Щодо цієї ситуації пропонуємо звернутися до історії: 50–60 рр. ХХ століття, США, “нове покоління” чекає змін у побутовому житті і, звісно ж, у політиці. Кумиром цього часу стає доволі молодий Джон Кеннеді. Політична еліта, так би мовити “старожили”, доволі міцно закріпившись у панівних класах суспільства, почали хвилюватися за свої “службові” таємниці і, звісно ж, привілеї. Для них Кеннеді, на початку представляючи собою фігуру простого наївного дилетанта, ставши до керма влади й уже заручившись прихильністю “пролетаріату”, стає небезпекою номер один. Про нього говорили, що він надто серйозно сприйняв “публічну політику”, якою тривалий час “годувала” тодішня влада народ під час передвиборчих агітацій. Тепер “вони” були згодні на будь-яке перемир’я між собою, на будь-які компроміси, щоб тільки “цей Кеннеді” не відкрив “підводну частину айсберга” політичного минулого. А далі багатом відомий результат: президента вбиває громадянин СРСР (який прожив у межах цієї дер-

жави не більше двох років, а тривалий час до цього був громадянином саме США), що стає лише приводом до посилення “холодної війни”. Висновки робимо самі.

Отож, перейшовши до окремих політичних фігур, подаємо вже далеко не “монопольну” інформацію про джерела фінансування “панівних” партій:

1. У “Партії регіонів” попри зовнішню монолітність доволі важко вживаються три групи інвесторів – група Ахметова–Колесникова, група Віктора Януковича та група Азарова–Клюєва. Один з депутатів БЮТ якось навіть зауважив: “Домовимося в чомусь з людьми Клюєва, як тут з’являється “людина Ахметова” і все руйнує”.

2. У пасиві БЮТу є той факт, що саме цей блок найчастіше проводить з’їзди партії в закритому режимі. Основним інвесторами тут є Богдан Губський, Сергій Тарута (хоча саме ця людина гучно сватала Кучму на третій президентський термін). Політолог Андрій Єрмолаєв якось заявив: “БЮТ – це клуб інвесторів, що вклали в перспективний бізнес-план, а тому про “внутрішні” суперечності тут ви не почуєте”.

3. Якщо БЮТ – це “клуб”, то Народний блок Литвина – це справжня “конференція” вкладників, причому різного спрямування на “політичні табори”. Тут “основну музику замовляють” три олігархи: Василь Хмельницький, Ігор Шаров та Віктор Пилипишин. Пан Литвин – лише політична ілюзія для народу. Саме через відсутність сильного політичного лідера у блоці і полюсно протилежні “політичні курси” основних інвесторів, блок так і не зумів визначитися зі своїм майбутнім у Верховній Раді.

4. НУНСу вистачає доходів Петра Порошенка, Олександра Третякова, Миколи Мартиненка, Арсена Авакова. Зокрема Українська Народна Партія, що входить до блоку, фінансується завдяки Олександрові Слободяну (так званий “півний король”).

5. КПУ фінансується формально через кримську організацію “Нащадки Богдана Хмельницького” Бориса Олійника (члена партії)” [5, с. 11-12].

Сподіваємося, тепер зрозуміло, чому саме ці партії диктують умови на політичній арені. Вважаємо, недоцільним зараз доводити до вашого відома скільки там насправді нулів на рахунку. В цьому ж моменті ми засуджуємо гроші за їхній вплив, політиків (тих рідкісних чесних), що піддаються цьому впливові, й олігархів, які випромінюють цей вплив. Усі

ці три компоненти (взаємодоповнювальні) безжалісно грають на людських почуттях, бажаннях, рішеннях. Олігархія для українського суспільства стає тією спілкою “професіоналів”, що й за Кеннеді, просто зі слов’янським корінням, з іншою ідеологією, та ще й спотворює для українця значення поважних слів: “політик”, “державність”, “патріот”. Якщо олігарх бажає наразитися на вибух суспільного обурення, рано чи пізно він її отримає, це ми гарантуємо.

“Поки в державах філософи не матимуть царської влади або так звані теперішні царі та правителі не почнуть шанобливо й належно кохатися у філософії і поки це не зіллється в одне – державна влада і філософія, а тим численним натуристим людям, які порізно пориваються або до влади, або до філософії, не буде перекрито дорогу, до того часу, любий мій Главконе, не буде порядку в суспільстві” [7, с. 315]. Напевно, мораль, узятя з праці Платона “Держава”, для кожного розуміється по-різному. Адже в кожного з нас інший світогляд, інший вік, інші обов’язки, інший статус, а тому й інша (менша чи більша) потреба в розголошенні піднятої проблеми. Ми ж спробуємо лиш підсумувати сказане. Можливо, хтось та й нас підтримає. Отже, потрібно до мінімуму зменшити втручання грошей в українську політику, особливо на розподіл депутатських мандатів чи міністерських портфельів. Занадто довго обслуговуються інтереси лише окремої групи осіб, причому з їхньої ж ініціативи. Суспільство саме шляхом чесного волевиявлення повинно і здатне обирати своїх управителів, а не поступатися в цьому грошам. Потрібно розбити той стереотип невизначеності й байдужості суспільства до всього, що відбувається. Адаже те, що буржуа став панівним у громаді є ознакою слабкості всіх інших. Нагальною проблемою для нас, українців, є навіть не те, що наша держава має багатіїв, що зосереджують за собою капітал у розмірі, більшому за національний дохід країни, які за відсутності в ній справедливого правового законодавства, осліплені виключно збагаченням, переступають через нормативні межі, а в більшості, той факт – що ми не здатні зупинити несправедливість стосовно себе. Необхідно вселити людям віру, подібно до того, коли “заоранжевів” майдан. Теми багатства і бідності, панства й повинності часто використовували в українській літературі. Кажуть, що до появи “Кобзаря” дух “тої Малоросії” також був занепа. Можливо, і ми чекаємо на свого Шевченка.

Отже, влада за своєю сутністю не лише повинна реалізувати думку народу, а змушена захищати її від зовнішніх впливів, бути її надійним “охоронцем”. Спробуємо зрозуміти, про які ж обов’язки “охоронця” йдеться. “Тож треба обдумати, чи ми ставимо охоронців, дбаючи, щоб вони почувалися безмежно щасливими, чи нам треба особливу увагу звернути-таки на державу і на її добробут. А охоронців

і їхніх помічників потрібно змусити посприяти цьому, їх потрібно всіляко переконувати, що вони повинні стати найкращими майстрами своєї справи, як, до речі, і всі інші. Таким чином, коли наша держава добре розвиватиметься і зміцнюватиме благоустрій, треба дозволити, щоб кожний стан суспільства, залежно від власної природи, мав можливість зазнати щастя” [8, с. 224].

Література

1. Панарин А. Визов глобалізму. – Москва, 2000. – 379 с. – С. 139.
2. Там само. – С. 158.
3. Там само. – С. 82.
4. Платон. Держава: Посібник. – Київ: 1998. – 335 с. – С. 129.
5. Влада грошей. – № 43. – С. 11-12.
6. Голова Комітету виборців України Ігор Попов в інтерв’ю українській службі радіо “Свобода”.
7. Платон. Держава: посібник. – Київ: 1998. – 335 с. – С. 315.
8. Там само. – С. 224.

In the article authors conduct the integral analysis of problem of money on the modern stage of development of economy and political situation in a country.